

Tarih

Mehmet TAŞTEMİR*

TARİHTE İSTANBUL KUŞATMALARI VE

EÂTİH

Güzelliği ve sahip olduğu stratejik önemi, İstanbul'u her zaman bir cazibe merkezi yapmış, şehir bu özelliklerinden dolayı tarih boyunca birçok kez çok kuşatılan dünyanın sayılı şehirlerinden biri olmuştur. İstanbul, sadece Müslümanlar tarafından değil, gayrimüslimler tarafından da kuşatılmıştır. 1453'te Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilinceye kadar, Müslümanlarca defalarca kuşatılan İstanbul, İslâm âlemi için ayrı bir değere sahipti. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde en önemli iki imparatorluktan biri Sâsâni, diğeri ise Bizans idi. Fetihden yaklaşık sekiz asır önce Hz. Peygamberin (s.a.v): *"İstanbul muhakkak fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve O'nun askerleri ne güzel askerlerdir"* hadis-i şerifi, Müslümanlar her zaman en büyük motivasyon unsuru olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında başlayan Bizans gazâları, 634-641 yılları arasında Suriye, Filistin ve Mısır'ın fethinden sonra, İstanbul'a yönelmiştir. Hz. Osman döneminde Suriye Valisi olan Hz. Muaviye'nin kurduğu İslâm donanması ile 655 yılında İstanbul'a ilk deniz seferini düzenlenmişti. Bizans donanmasına karşı karşılaştıklarında Müslümanların denizde kazandıkları bu ilk büyük zafer sonrasında, İmparator Konstantin, öldürülmekten ancak kıyafet değiştirerek kurtulmuştu.

İstanbul'un Müslümanlar tarafından karadan ilk muha-

sarası ise, Emeviler döneminde, Halife Muaviye zamanında gerçekleştirilmiştir. Fetihle şereflenmek isteyen bu gönüllüler ordusunun başında, Fadala b. Ubeyd bulunuyordu. Ebû Eyyûbe'l-Ensârî (r.a) başta olmak üzere, birçok sahâbi de bu sefere iştirak etmişlerdi. Uzun yolculuk ve soğuklar sebebiyle ağır kayıplar veren İslâm ordusu, çeşitli takviyelerle Boğazı geçilerek İstanbul'u kuşattı. Ancak, kışın yaklaşmasıyla muhasaraya devam edemedi. İlerlemiş yaşına rağmen sefere katılan Ebû Eyyûb Hazretleri (r.a), vasiyeti üzerine surlara yakın bir yere defnedildi (669).

İstanbul ikinci defa yine Emevi halifesi Muaviye zamanında kuşatılmıştır. 673 yılında hareket eden İslâm ordusu, İstanbul'u Eylül sonlarına kadar hem denizden hem de karadan kuşatmıştır. Fakat yine soğukların başlaması sebebiyle İslâm ordusu Kapıdağı Yarımadası'na çekilmek durumunda kalmıştır. 675 yılı baharında tekrar harekete geçen ordu, Bizans donanmasına ağır zayıatlar verdirdi. Yedi yıl boyunca yazları devam eden bu kuşatmalar, savaşın ağırlığı, hastalıklar ve şiddetli soğuklar yüzünden askerlerin zayıf düşmesi üzerine kuşatmalar 680 yılında sona ermiştir.

714 yılında Mesleme komutasındaki donanma, Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u muhasaraya başla-

dı. Donanma Haliç önüne getirilmiş olan zincire kadar geldi. Ancak Mesleme, Rum ateşine mârûz kalınca, zayıat veren donanmasını geri çekmek zorunda kaldı. Kara ordusunun başında ise, İslâm kahramanlarından Seyyid Battal Gazi bulunmaktaydı. Sert geçen kış sebebiyle kara ordusunda da kayıplar oldukça fazla idi. Bu ağır şartlara rağmen muhasaraya devam eden Mesleme, ordunun ağır zayıat vermesi sonucunda Halife Ömer bin Abdülaziz tarafından geri çağırıldı. Böylece, üçüncü kuşatmada da fetih müyesser olmadı.

Müslüman Araplar tarafından İstanbul'a son sefer, Halife el-Mehdi zamanında yapılmıştır. Harun kumandasında 781 yılında yola çıkan ordu, İzmit'te Bizanslıları yendikten sonra Üsküdar'a kadar ilerlemiştir. Ancak Bizanslılar yıllık vergi ödemek şartıyla anlaşma yapmayı kabul edince kuşatma kaldırılarak geri dönmüştür.

1071 Malazgirt Zaferi'yle Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasından sonra, Bizans bu defa, Anadolu Selçuklu Devleti'nin fetih hareketlerinin yeni hedefi hâline geldi. 1075 yılında Kuttalmışoğlu Süleyman Bey, Üsküdar'a kadar ilerledi. Diğer taraftan İzmir'de kendi emirliğini kurmuş olan Çaka Bey de donanmayla, daha önce birkaç defa denizde mağlup ettiği Bizans'ı, bu defa Çaka-

nakkale ve Gelibolu taraflarından kuşattı. Hem Selçukluların hem de Çaka Bey'in kuşatmasında sıkışan İmparator Komnenos, Avrupa Hristiyan dünyasından yardım isteyerek, bu kuşatmalardan zorlukla kurtulabildi.

Anadolu topraklarında yeni kurulmuş bulunan Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarından itibaren İstanbul ile yakından ilgilenmiştir. Daha Orhan Bey ve I. Murad zamanında Osmanlı güçlerine karşı, Bizans Kralı, 1340 senesinde diğer beyliklerden yardım istemek zorunda kalmıştır. Ancak bu askerî hareketler esaslı bir kuşatmadan ziyade, surları yoklama mahiyetinde idi. Fetihden önce İstanbul'un alınması için en fazla gayret eden padişah, Yıldırım Bayezid'dir. Bayezid, 1390 yılında Edirne'den ordusuyla hareket edip İstanbul önlerine gelerek, Bizans'ın ağır vergiler ödemeyi kabul etmesi üzerine kuşatmayı kaldırdı. Akabinde, II. Manuel'in anlaşma şartlarına uymaması üzerine, Osmanlı ordusu, 1391 yılında Rumeli'ye geçip İstanbul'a kadar olan toprakları fethederek şehri kuşattı. Muhasaranın yedinci ayında, Macarların Tuna'yı geçerek Sofya'ya doğru ilerlemesi üzerine, padişahın o tarafa sefer düzenlemesi, Bizanslıların bu kuşatmadan da kurtulmasına sebep oldu. Fetih düşüncesinden vazgeçmeyen Yıldırım Bayezid, bu defa 1395 yılında yeniden büyük bir kuvvetle şehri

kuşatarak sıkıştırmaya başladı. Donanmanın da kuşatmaya katılmasıyla iyice zor durumda kalan İmparator Manuel, yine Batı dünyasından yardım talep etti ve bunun üzerine Türklere karşı bir haçlı seferi düzenlendi. Bu büyük haçlı ordusunu Niğbolu'da mağlup eden Yıldırım Bayezid, tekrar harekete geçti. 1397 yılında Boğaziçi'ndeki Anadolu Hisarı'nı yaptırarak Boğaz'a giriş-çıkışları da kontrol altına aldı. Kuşatma olabildiğince şiddetlenmesine rağmen, şehirdeki savunma tedbirleri sebebiyle surları aşmak mümkün olmadı. İstanbul son olarak, 1400 yılının ilkbaharında kuşatıldı. Bu defa başarıyla süren muhasara, tam neticeye ulaşılacak ve şehir zapt edilecek iken, doğudan gelip Sivas'ı zapt eden Timur, bu hareketin de yarım kalmasına sebep oldu. Timur'un bu hareketi, İstanbul'un fethini önlemekle kalmamış, Osmanlı'nın ciddi bir duraklama devresine girmesine de sebep olmuştur.

İstanbul fetihden önce, son defa Fatih Sultan Mehmed'in babası II. Murad zamanında kuşatılmıştır. Yine Anadolu'daki bazı iç karışıklıklardan faydalanmak isteyen Bizans, padişaha karşı isyan eden Düzmece Mustafa'yı desteklemiş ve böylece Osmanlı'yı zayıf düşürmeyi hedeflemiştir. İsyanı bastırıp Edirne'ye dönen Sultan Murad, Bizans meselesini halletmek için İstanbul üzerine yürümüş ve iyi hazır-

lanmış orduyla surları tekrar kuşatmıştır. Ancak bu defa Padişahın kardeşi Mustafa'nın Anadolu'da isyan etmesi, Bizans'ı bir kuşatmadan daha kurtarmaya yetmiştir.

Nihayet Fatih, İstanbul'u kesin olarak alabilmek için, 1451'den itibaren muhasara hazırlıklarına başladı. Öncelikle diplomatik sahada girişimlerde bulundu. Ayrıca, arkasını garanti altına alabilmek için, Karamanoğulları Beyliği'ne bir miktar arazi bırakılarak, anlaşma sağladı. Daha sonra Bizans surlarını yıkabilecek kapasitede muhasara topları döktürdü; yenice-rilerin sayısını iki misline çıkardı.

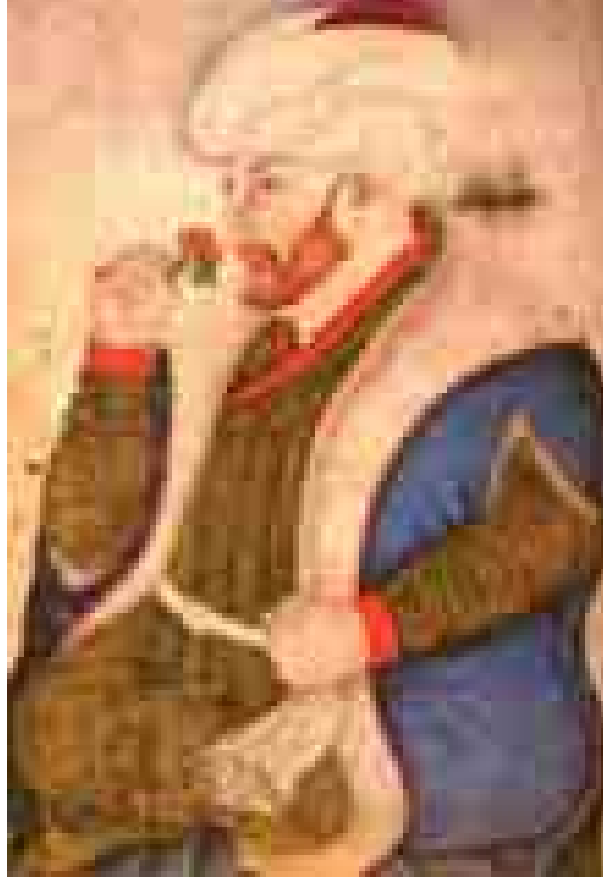
Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar yaklaşık 29 kez kuşatılmış olan İstanbul, ancak bu genç Fatih'e nasip olacaktı. Tarihte, **"Ebu'l-Feth"** (fethin babası) olarak geçen Sultan Mehmet Han, İstanbul'un alınması hususunda en büyük gayreti gösteren Osmanlı padişahıdır. Bu konuda kendisinden önceki padişahların da İstanbul'un fethiyle ilgili teşebbüsleri olmuş, ancak fetih, Sultan Mehmet Han'a kismet olmuştur. Fethin başarısında, şüphesiz başta hocası Akşemseddin olmak üzere, diğer ulemanın büyük emeği ve katkısı bulunmuştur. II. Mehmed'in İstanbul'u almak istemesinde, asıl sebep, Hz. Peygamber'in müjdesine mazhar olma ümididir. Fatih, İstanbul'u kuşatma kararını bildirmek üzere toplar-

dığı harp meclisinde yaptığı konuşmada: “İla-i kelimetullah ve ihya-i minnet-i Rasulullah etmeye makdurumu sarf eyliyem, ta dünyada mûcib-i zikr-i cemil ve ukbâda bâis-i ecr-i cezil vâki ola.” diyerek hissiyatını ifade etmiştir. “Ya İstanbul beni alır ya ben İstanbul’u alırım.” diyerek gönlündeki asıl niyetini açıkça ifade etmiştir.

Padişah, bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra, 23 Mart 1453’te Edirne’den hareket etti. Keşan mevkinde durarak Çanakale Boğazi’nden geçecek olan Anadolu kuvvetlerini bekledi. Bu kuvvetleri de aldıktan sonra yürüyüşe devam ederek; 1453 Nisan’ının başında İstanbul surları önüne geldi. Ertesi gün, yani 6 Nisan Cuma günü, Cuma namazını kıldıktan sonra şehri muhasaraya başladı. Muhasaraya katılan Osmanlı kuvvetleri hakkında değişik rakamlar verilerek birlikte ordunu en az 150.000 kişi olarak bilinmekte idi. Bu kara ordusu, kapıkulu ocakları, Rumeli ve Anadolu tımarlı sipahileri, azaplar ve gönüllüden ibaretti. Kuvvetlerin bir kısmı Zağanos Paşa kumandasında, Cenevizlilere ait Galata surlarının dışındaki Beyoğlu tarafında bulunmakta idi.

Surlar şiddetli bir şekilde dövülmeye başlandı. Bizans İmparatoru Konstantin,

Haliç’i zincirle kapatarak Osmanlı Ordusu’nun şehre denizden girmesini engelledi. 11

Nisan günü kuşatma tamamlandı ve top ateşi başladı. Yirmi gün süren top ateşinden kesin bir sonuç alınamadı. Şehrin denizden de kuşatılması gerektiğini düşünen II. Mehmet, bir gece yetmiş parça gemiyi karadan yürüterek Haliç’e indirdi. Bizanslılar, sabahleyin Osmanlı Donanması’nı Haliç’te görünce büyük bir korkuya ve paniğe kapıldılar. Haliç’ten ve karadan yapılan top atışlarıyla surlarda gedikler açıldı.

Bunun üzerine, genel bir saldırı düzenlenmesine karar verildi. Hocası Akşemsettin, II. Mehmet’e cesaret veriyor; Hz

Peygamberin hadis-i şerifiyle müjdelenen komutanın kendisi olduğunu söylüyordu. Bu inançla, 29 Mayıs Salı günü hem Haliç hem de surlardan son tarruz başladı. Çok kanlı ve zorlu bir muharebeden sonra şehir nihayet düştü. Yapılan savaş esnasında binlerce şehit verildi. Bu şehitler arasında, Bizans surlarına Türk bayrağını diken Ulubatlı Hasan başta gelmekteydi.

Bu münasebetle, İstanbul gibi bir beldeyi bizlere kazandıran Fatih Sultan Mehmed ve şanlı ordusunun kahraman şehitlerini rahmet ve minnetle anıyoruz. Ruhları şad olsun.

Bibliyografya

* Yrd. Doç. Dr.

Sâmiha Ayverdi, *Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fâtih*, İstanbul 1971.

İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 475.

Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat* (nşr. Neşet Çağatay), I-II, Ankara 1992, s. 67.

Hüseyin Akgül, *İstanbul’un Fethi ve Fatih*, İstanbul 1981, s. 24-26.

Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, I, s.90.

Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)* (Çeviren: Ruşen Sezer), İstanbul 1995, s. 30.

İsmet Miroğlu, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, X, s. 210-219.

Feridun Emecen, “Osmanlılar”, *TDV*, 33, s.492.

Halil İnalçık, “Mehmed II”, *TDV*, 28, s. 395-407.

Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara, 1991, s. 106-107.

Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, I-II, İstanbul 1983, s. 48-59.

Ali Sevim, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, Ankara 1995, s. 34.

Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1984, s. 34.

İlhan Şahin, *Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi*, 10, İstanbul 1989, s.161.

Rıza Bozkurt, “

atih Sultan Mehmed, İstanbul’un Fethi ve Başlıca Sefeleri”, *Askerî Tarih Bülteni*, XI-XIV (13) Şubat 1982, s. 69.